

China rukt op!

De groeiende internationale ambities van de Volksrepubliek

dr. S.R. Landsberger*

Inleiding

De opmars van China in de wereld lijkt dezer dagen onstuitbaar en vindt op alle fronten plaats. Nadat het land na de incidenten op en rond het Pekingse Plein van de Hemelse Vrede in de zomer van 1989 nog internationaal op het beklagenbankje leek te zijn gezet, heeft er de afgelopen vijftien jaar een opvallende rehabilitatie plaatsgevonden op politiek en economisch gebied.

Als meest in het oog springende voorbeelden hiervan moeten de toekenning van de organisatie van de Olympische Spelen in 2008 worden beschouwd en het goedkeuren van de Chinese toetreding tot de Wereldhandelsorganisatie (WTO) in 2002. De factor China valt hiermee nauwelijks nog weg te denken uit de internationale orde.

Het is goed om vast te stellen dat deze opmars zowel in China zelf als in de rest van de wereld steeds meer in termen van bewondering en anticipatie wordt geschetst in plaats van achterdocht en afkeer. Desalniettemin blijven zaken als het bloedbad op het Plein van de Hemelse Vrede in 1989 China achtervolgen.

China en de wereld

China lijkt zich steeds meer vertrouwd

* De auteur is als universitair docent verbonden aan de opleiding Talen & Culturen van China van de Universiteit Leiden.

te voelen met zijn groeiende interactie met de wereld. Een van de belangrijkste wijzigingen in de Chinese opstelling ten opzichte van de buitenwereld is ongetwijfeld dat het land zich niet langer meer schurkt in de rol van slachtoffer. Lang hield Peking op doorgaans verongelijkte toon vol het slachtoffer te zijn van perfide plannen van westerse landen, die er alles aan zouden doen om de Chinese ambities te dwarsbomen.

De Chinese reacties op buitenlandse gebeurtenissen waren vaak geprikkeld, snel aangebrand, in hoge mate

Mao Zedong (Collectie: IMG/KL)

Aandacht voor het Verre Oosten

Het Verre Oosten, en dan vooral de driehoek gevormd door de Chinese Volksrepubliek, het Koreaanse schiereiland en het Keizerrijk Japan is volop in beweging. De economische aspecten krijgen in de vaderlandse media de nodige aandacht; aan de veiligheidspolitieke ontwikkelingen wordt echter slechts fragmentarisch aandacht besteed.

Daarom heeft de redactie besloten een serie artikelen over deze regio te plaatsen. Zij heeft daarbij dankbaar gebruik gemaakt van de adviezen en steun van prof. dr. W.R. van Gulik, hoogleraar Japanse taal en cultuur aan de Universiteit Leiden en tevens reserve luitenant-kolonel van het Wapen der Cavalerie. In deze eerste bijdrage staan de recente ontwikkelingen in en rond de Volksrepubliek China centraal.

onvoorspelbaar, en constructief noch diplomatiek. Dit gold niet alleen wanneer Peking de eigen soevereiniteit in gevaar zag komen. Ook wanneer China vermoedde dat er sprake was van inmenging in de interne aangelegenheden van andere landen, bijvoorbeeld door beslissingen die de Verenigde Naties namen, trok het land doorgaans fel van leer uit angst voor de vorming van een precedent dat tegen China gebruikt kon worden.

Debet aan deze opstelling waren vooral de ervaringen die het land tijdens de zogenaamde 'Eeuw van Vernedering' (1842-1949) als half-kolonie en als speelbal van westerse imperialistische landen had opgedaan.

Pragmatische opstelling

Hoewel Mao Zedong al in 1949 verklaarde dat het Chinese volk was opgestaan en niet meer met zich zou laten sollen, heeft vooral het succes van het economische hervormings- en moderniseringsprogramma dat in 1978 van start ging intern geleid tot een versterking van gevoelens van nationale trots. →

Meer dan voorheen zijn de Chinezen ervan overtuigd dat zij langzamerhand weer de centrale plaats in de wereld innemen waar zij menen recht op te hebben. Vanuit die optiek neemt Peking dan ook steeds luider stelling tegen de unipolaire machtsverdeling die het in de internationale orde waarneemt. Om de argumenten hiertegen

kracht bij te zetten en te laten zien dat de economische ontwikkeling geflankeerd wordt door een proces van politieke rijping neemt China dan ook een meer dan constructieve, genuanceerde en pragmatische houding in de internationale orde aan dan ooit tevoren. Hierdoor zijn de eerdere geluiden dat de 'Eeuw van Vernedering' gewroken

zou moeten worden, steeds minder duidelijk te horen, al zijn de gevoelens nog wel aanwezig.¹

Ambivalente band met de vs

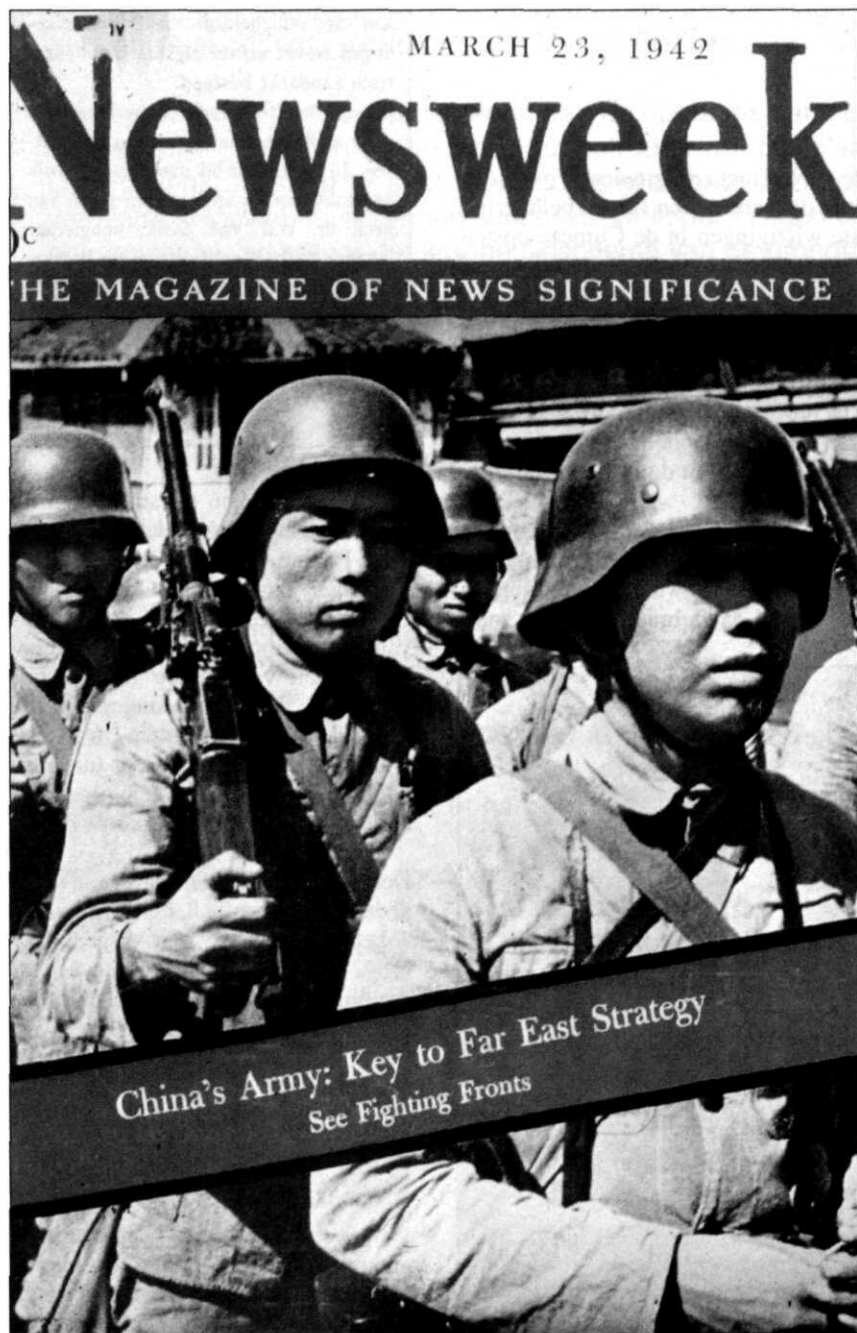
De Volksrepubliek kan desondanks nog niet als een mondiale grootmacht worden beschouwd, al verkeerde China in de jaren tachtig, mede dankzij de Verenigde Staten, kort in de illusie dat wel al te zijn. In het realiseren van die ambitie – en de ambitie naar grootmachtstatus bestaat bij in ieder geval een deel van de politieke en militaire autoriteiten in Peking – is de verstandhouding met de Verenigde Staten cruciaal.

De dikwijls ongemakkelijke relatie sleept zich al jaren voort, waarbij de Amerikaanse opstelling steeds weer te lijden blijkt te hebben van wisselende binnenlands-politieke inzichten en aspiraties ten opzichte van China. De Chinese houding lijkt zich sinds 11 september 2001 echter te hebben ontdaan van haar eerdere expliciet anti-Amerikaanse toon. Dat wil echter zeker niet zeggen dat Peking kritiekloos ieder Amerikaans initiatief ondersteunt.

Peking was en is er van overtuigd dat de vs zich gedragen als een mondiale politieagent, die de wereld, ongehinderd en volstrekt naar eigen inzicht, denkt te kunnen besturen. De voortdurende aanwezigheid van Amerikaanse troepen in Azië versterkt dit gevoel, zeker nu China deze militaire aanwezigheid niet langer ziet als een potentiële buffer tegen de voormalige Sovjet-Unie.

In de optiek van China is het moment nabij dat de Amerikaanse dominantie wordt vervangen door een verdeling van de macht waarin meer landen (en dan in het bijzonder China) een belangrijker rol spelen dan voorheen. Peking is er van overtuigd dat dan ook de zogenaamde 'Vijf Principes van

¹ Thomas J. Christensen, 'The Party Transition – Will It Bring a New Maturity in Chinese Security Policy?', *China Leadership Monitor*, vol. 5 (Winter 2003), blz. 7.

'Newsweek', 23 maart 1942 (Collectie: IMG/kl)

Vreedzame Coëxistentie', in 1954 voor het eerst geformuleerd door de toenmalige minister van Buitenlandse Zaken Zhou Enlai, als richtsnoer voor de internationale gemeenschap zullen gelden.

Strategisch partnerschap

Hierop anticiperend probeert Peking nu al een tegenwicht te bieden, onder meer door een strategisch partnerschap met de Russische Federatie aan te gaan, de banden aan te halen met de buurstaten en de eigen macht vooral in de regio uit te breiden. Deze activiteiten dienen niet alleen een strategisch, maar ook een economisch doel.

China kan dan nog zo voorspelbaar van leer trekken tegen de huidige Amerikaanse dominantie, een echte vuist zullen de Chinezen pas kunnen maken wanneer ze op z'n minst hun geloofwaardigheid als regionale grootmacht hebben bewezen.

In afwachting hiervan volgt men de strategie van *taoguang yanghui* (vaardigheden verbergen en zijn tijd uitzitten) die Deng Xiaoping in de vroege jaren negentig formuleerde.²

² Eric A. McVadon, 'The Chinese Military and the Peripheral States in the 21-st Century: A Security Tour d'Horizon', Larry M. Wortzel (ed.), *The Chinese Armed Forces in the 21-st Century* (Carlisle, PA: Strategic Studies Institute, U.S. Army War College, 1999), blz. 40-41. Yong Deng, 'Hegemon on the Offensive: Chinese Perspectives on U.S. Global Strategy', *Political Science Quarterly*, vol. 116, no. 3 (2001), blz. 344, 359.

³ Erica Strecker Downs & Philip C. Saunders, 'Legitimacy and the Limits of Nationalism - China and the Diaoyu Islands', *International Security*, vol. 23, no. 3 (Winter 1998/99), blz. 117-118, 119-120.

Kaart van China (Collectie: IMG/KL)

Nationalisme

Met de groeiende irrelevantie van het marxisme-leninisme en maoïsme in China, gekoppeld aan de delegitimering van het communisme in de voormalige Sovjet-Unie en Oost-Europa, is het ideologische fundament van de Chinese regering ernstig verzwakt. De bewering dat China een socialistisch land is wordt in ieder geval niet langer geschraagd door economisch beleid.³

In een poging de bevolking een alternatief te bieden en tegelijkertijd verzekerd te blijven van een machtsbasis heeft de Chinese communistische partij sinds 1992 in toenemende mate de nadruk gelegd op nationalisme

onder de noemer van patriottisme (*aiguo zhuyi*), meer specifiek gedefinieerd als 'het houden van de staat'.

Volgens een commentaar van het *Volksdagblad* van 1 oktober 1996 houdt dit in dat men:

(...) *het socialistische systeem koestert, alsmede de koers uitgezet door alle volkeren van China onder leiding van de Communistische Partij.*

Door over patriottisme te spreken in plaats van nationalisme hoopt de Chinese overheid diverse etnische minderheden binnen de landsgrenzen, zoals de Uygueren in het noordwesten en de Tibetanen, een argument uit

handen te nemen in hun strijd voor grotere onafhankelijkheid dan wel autonomie.⁴

Ten aanzien van de buitenwereld zou een op deze wijze aangewakkerd nationalisme op termijn gemakkelijk kunnen leiden tot een meer expansionistische opstelling die er op is gericht toegang te krijgen tot grondstoffen en energiebronnen die nodig zijn om de economische ontwikkeling ongehinderd te laten voortgaan en daarmee de legitimiteit van het bewind van de communistische partij te versterken.⁵

Van een dergelijk ontketend gevoel van nationale trots zijn in het recente verleden al in *chatrooms* van het Chinese internet diverse voorproefjes waarneembaar geweest. Bij deze over het algemeen kortstondige gelegenheden moest vooral de Partij, haar legitimiteit en haar vermogen om het land te regeren, het in vaak niet mis te verstane bewoordingen ontgelden.

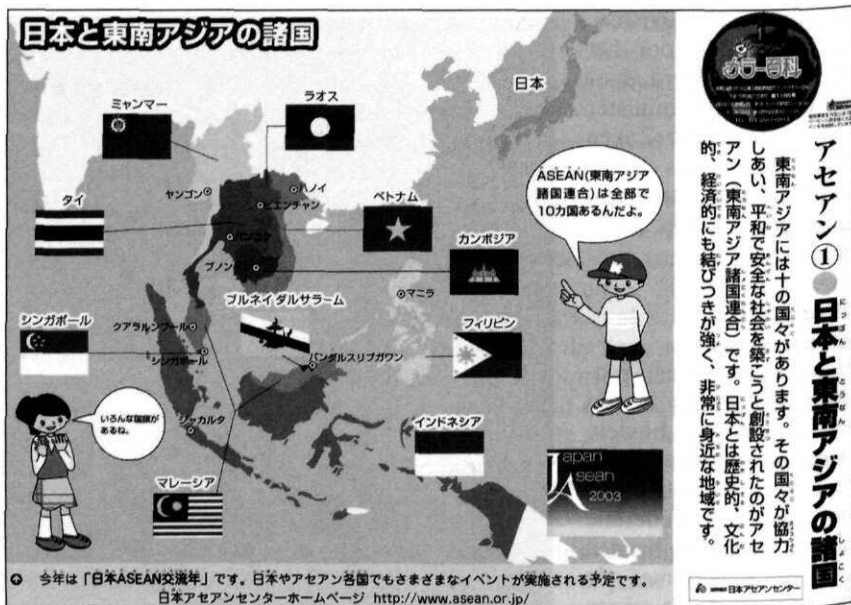
Regionale ambities

Chinese Economische Gemeenschap
Dankzij de economische groei die de Volksrepubliek de afgelopen 25 jaar heeft laten zien is het land er in geslaagd steeds meer als motor van de regio te fungeren. Dit proces is in belangrijke mate gesteund door de vorming van de Chinese Economische Gemeenschap. Dit was een oorspronkelijk in 1991 door Taiwan voorgesteld economisch samenwerkingsverband waarin, in eerste instantie, Zuid-China en Hong Kong, Taiwan, Macao en Singapore deel zouden nemen. De achterliggende bedoeling was dat ze Japan economisch tegenwicht zou bieden.

4 Suizheng Zhao, 'A State-Led Nationalism: The Patriotic Education Campaign in Post-Tiananmen China', *Communist and Post-Communist Studies*, Vol. 31, No. 3 (1998), blz. 290-291.

5 Downs & Saunders, 'Legitimacy and the Limits of Nationalism', blz. 115-116.

6 McVadon, 'The Chinese Military', blz. 56.

Voorlichtingsaffiche voor de ASEAN-top 2003 in Japan

(Bron: <http://www.asean.or.jp>; collectie: IMG/KL)

Deze gemeenschap is dus niet geïnstitutionaliseerd en bestaat dan ook vooral in conceptuele zin: er zijn geen multilaterale afspraken gemaakt voor de vorming van bijvoorbeeld een vrije handelszone. Concreet bestaat de gemeenschap uit de stroom van technologie en investeringen van de kant van Overzeese Chinezen uit landen in de regio naar China, en verregaande economische samenwerking tussen beide partijen.

Gekoppeld aan de lage arbeidskosten van China en de over het algemeen minder stringente milieuwetgeving heeft dit geleid tot grootschalige directe investeringen vanuit het buitenland. Het naar China overbrengen van productiefaciliteiten uit zowel de regio als de rest van de wereld heeft het land recentelijk het predikaat van *factory of the world* opgeleverd.

Oprichting 'ASEAN Regional Forum'
Onder invloed van de toegenomen economische betrekkingen zijn ook de politieke banden met Zuidoost-Azië sterk aangehaald, op diverse niveaus. Hiermee lijkt de eerdere vrees van de buurlanden voor China's vermeende hegemonistische ambities te zijn verminderd, al klinken er bij tijd

en wijle waarschuwend geluiden dat Peking zich gedrag aanmeet dat sterk lijkt op de keizerlijke praktijk van weleer.⁶

Op multilateraal niveau is vooral de betrokkenheid van China met de landen die verenigd zijn in de ASEAN (*Association of Southeast Asian Nations*) van steeds groter belang geworden. Hier dient opgemerkt te worden dat het merendeel van de ASEAN-landen ook een rol speelt in de Chinese Economische Gemeenschap. Significant is in dit verband de deelname geweest van de Volksrepubliek als waarnemer aan de eerste sessie van het *ASEAN Regional Forum* (ARF) dat in juli 1994 plaatsvond.

Hoewel dit orgaan was bedoeld om regionale betrekkingen en veiligheidsproblemen aan de orde te stellen, is van het begin af aan vooral gewerkt aan het vergroten van het wederzijdse vertrouwen, en dat heeft China geen windeieren gelegd. Gekoppeld aan de economische samenwerking en de politieke garanties die vanuit Peking zijn gegeven zijn de relaties in belangrijke mate op krachtiger leest geschoeid. Dit werd geïllustreerd tijdens het bezoek

van de nieuw aangetreden Chinese premier Wen Jiabao tijdens de ARF-bijeenkomst in het voorjaar van 2003: de Chinese politicus werd door de overige ASEAN-leiders verwelkomd als ware hij een populaire superster.

Gedragcode

Een van de belangrijkste ontwikkelingen in de regio is ongetwijfeld de overeenstemming die China en de ASEAN-landen hebben bereikt over een gedragscode om potentiële militaire conflicten in het gebied van de Zuid-Chinese Zee te vermijden. Hiermee lijkt de directe dreiging van een treffen over betwiste gebieden, zoals dat in het verleden bij uitstek waarneembaar was rond de Spratly Eilanden, te zijn weggenomen.⁷

De heerschappij over de Spratly Eilanden wordt door meerdere landen betwist. Naast de veiligheidsaspecten

komt dat ook omdat men vermoedt dat er zich, behalve grote hoeveelheden vis, ook enorme mangaan-, fosfor-, olie- en aardgasvoorraden bevinden.

De landen die aanspraak maken op de Spratly's zijn, behalve China, Taiwan (dat de claims van China grotendeels volgt), Vietnam, Maleisië, de Filipijnen en Brunei. Sinds een aantal jaren is ook Indonesië bij de kwestie betrokken geraakt, omdat het ervan overtuigd is dat het aardgas dat *off-shore* bij de Natuna-eilanden voor de Indonesische kust wordt gewonnen, direct in verbinding staat met de Spratly-gasbel.

Onopgeloste kwestie

Peking heeft in het verleden nooit de schijn gewekt een oplossing in de weg te staan. Zo was Peking te allen tijde bereid een bilaterale oplossing te zoeken, maar dat impliceerde dan wel dat de partijen die niet aan de over-

eenkomst deelnamen, buiten spel stonden. In 1990 stelde China nog het *condominium* principe voor, op basis waarvan de reserves aan mineralen rond de Spratly's in gemeenschappelijk verband geëxploreerd en, wanneer commercieel verantwoord, geëxploiteerd zouden kunnen worden.

Dit voorstel werd verder niet door de overige contestantanten opgepakt. De Chinese voorstelling van zaken, in 1992 door het Nationale Volkscongres als wet aangenomen, dat de gehele Zuid-Chinese zee eigenlijk Chinees was, en dat alle gebieden daarbinnen daarmee dus ook automatisch onder Chinees bewind vielen, droeg evenmin bij aan een oplossing. Het voorstel tot bemiddeling dat de VN in september 1994 deden, werd door alle betrokkenen van de hand gewezen. →

⁷ Christensen, 'The Party Transition', blz. 9.

Ondertekeningceremonie van de overeenkomst tussen de ASEAN en China te Phnom Penh, november 2002

(Foto: ASEAN; collectie: IMG/KL)

Merkwaardig genoeg zag geen van hen been in de mogelijkheid dat de Spratly-archipel een rechtstreeks door de VN bestuurd gebied zou worden. Kortom, een spoedige oplossing van deze zaak lijkt niet in zicht.

Ontwikkelingen aan de grenzen

Russische Federatie

De relaties met de Russische Federatie hebben een opmerkelijke ontwikkeling doorgemaakt. Anders dan in de jaren vijftig, toen de Sovjet-Unie in alle opzichten als het zaligmakende voorbeeld gold voor China, is het niet langer Moskou dat de bilaterale betrekkingen definieert, maar Peking.

Men kan voorts argumenteren dat de Chinese leiders van mening zijn dat hun interpretatie van het marxisme-leninisme uiteindelijk een langer leven beschoren is dan de versie waardoor zij zich oorspronkelijk hebben laten inspireren.

Peking ziet zich dan ook graag als rolmodel voor economische hervormingen na een lange periode waarin de planeconomie dominant is geweest. Door de desintegratie van de Sovjet-Unie is de dreiging aan de Chinese noordgrens volledig weggevallen.

De conflicten die tussen beide landen bestonden in de periode 1960-1989 zijn bijgelegd, en tussen China en Rusland is een bloeiende (zwarte) handel op gang gekomen. China is vooral geïnteresseerd in het opkopen van de relatief geavanceerde Russische militaire technologie. Terwijl China profiteert van de mogelijkheden die het Russische militair-industriële complex biedt voor de modernisering van de Chinese strijdkrachten, zijn er allerlei diplomatieke bewegingen gaande die moeten leiden tot de vorming van strategische bondgenootschappen.

Vanuit de Chinese optiek kan door de totstandkoming van dergelijke verbanden tegengas worden gegeven aan de Amerikaanse suprematie. De voor-

keur gaat hierbij uit naar een strategisch samenwerkingsverband met Moskou, om de stabiliteit in de Pacific-regio te garanderen. Ook de deelname van Rusland aan de *Shanghai Cooperation Organization*, hierna meer in detail besproken, vormt hier een onderdeel van.

De Chinese bemoeienis met de economische opening en ontwikkeling van Primorije, het Russische Verre Oosten, kan in de toekomst tot problemen leiden. Vooral plaatselijke sentimenten zetten zich sterk af tegen de grote rol die de Chinezen zich in de lucratieve grenshandel hebben toegeëigend, en spreken in dit verband van een vermeende vijfde colonne die erop uit is het gebied stilletjes in te lijven.

Japan

De Chinese verhouding tot Japan is ambivalent: aan de ene kant verwacht Peking dat Japan er alles aan zal doen om China bij de modernisering terzijde te staan. Maar tegelijkertijd blijven de Japanners voor de meeste Chinezen verbonden met de door hen begane wredeheden tijdens de Tweede Wereldoorlog; een sentiment dat door de overheid bewust levend wordt gehouden.

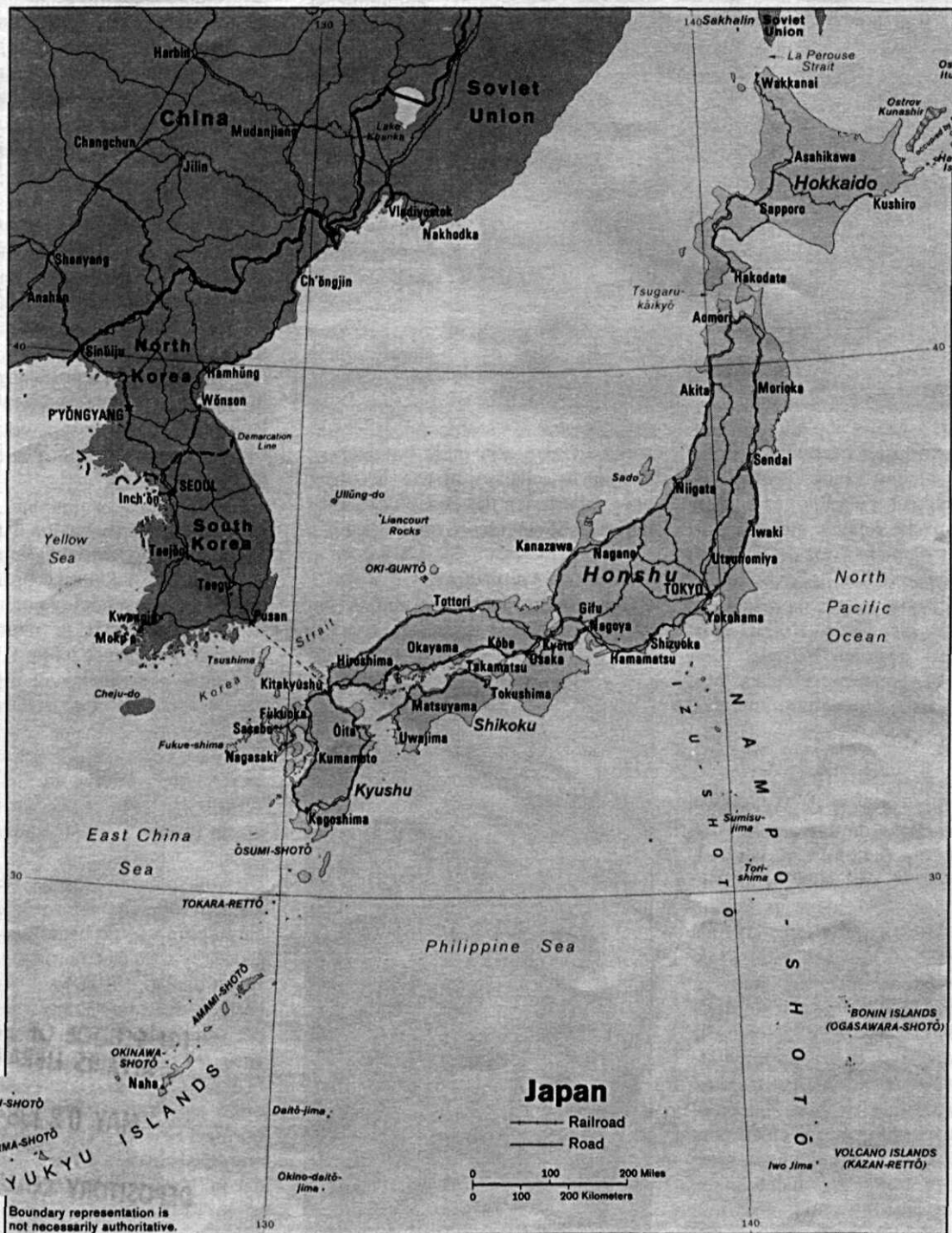
De frequente pogingen aan Japanse zijde om het eigen oorlogsverleden te reviseren vallen niet alleen bij China maar ook bij andere landen in de regio, met uitzondering van Taiwan, bij herhaling verkeerd. De oorlog is en blijft een buitengewoon gevoelig punt voor China. Peking benut het dan ook graag om Japan tot compassie, in de vorm van een verregerende economische betrokkenheid, te bewegen. Deze moet dienen als een soort genoegdoening, die een schadevergoeding in de vorm van een *Wiedergutmachung* zou kunnen vervangen.

Japan op zijn beurt ziet China als zijn grootste economische concurrent in de toekomst, en is dan ook bij uitstek doordrongen van de kwetsbaarheid van de eigen economie en van de noodzaak om China in te bedden in een netwerk van interdependentie.

Een meer uitgesproken regionale rol van Japan zal zonder meer een Chinese reactie oproepen, ongeacht of die rol op economisch of militair vlak vorm krijgt. Japan heeft enige jaren geleden te kennen gegeven het functioneren van de eigen economie assertiever te gaan waarborgen, overigens niet alleen op politiek terrein. Het besluit dat de Japanse regering in 1994 nam om een actievere militaire rol te spelen, bijvoorbeeld door de veiligheid van de scheepvaartroutes in de Zuid-Chinese zee te gaan waarborgen, viel binnen de bevoegdheden van de Japanse *Self Defense Forces*. Dit heeft de leiders in Peking duchtig doen schrikken. China beschouwt immers ieder Japans voornemen tot bewapening, of tot een actievere rol binnen en buiten de regio, als een heropleving van het Japanse militarisme en een opmaat van een nieuwe periode van agressie door Tokio.

De nauwe strategische betrekkingen tussen Japan en de vs, die geïllustreerd werden door de plannen voor een *Theater Missile Defense*-systeem, een defensief raketschild waarvan ook Taiwan zou profiteren, zijn Peking eveneens een doorn in het oog omdat het daarin een poging tot *containment* en inmenging in interne aangelegenheden ziet. Door regelmatige, kleinschalige schendingen van de territoriale wateren door de marine probeert China Japans tolerantie te peilen. Discussies rond potentieel explosieve bilaterale territoriale conflicten worden daarentegen zo veel mogelijk, en tot nu toe met succes, achter de schermen gehouden. De vragen rond de Diaoyu- of Senkaku-eilanden, die, hoewel oorspronkelijk Chinees, sinds 1895 formeel deel uitmaken van de door Japan bestuurde Ryukyu-archipel, zijn daar een voorbeeld van.⁸

⁸ Jin Xin, *Zhongguo wenti baogao: xin shiji Zhongguo mianlinde yanjun tiaozhan* [Rapport over Chinese vraagstukken: de ernstige uitdagingen waarmee China in de nieuwe eeuw wordt geconfronteerd] (Peking: Zhongguo shehui keixue chubanshe, 2001), blz. 131-138, 157-160.

Kaart van Japan (Collectie: IMG/KI)

Het Koreaanse schiereiland

De gebeurtenissen op het Koreaanse schiereiland hebben Pekings bijzondere belangstelling, een situatie die kan worden verklaard uit de traditio-

nele banden die tijdens het keizerrijk bestonden. Hoewel China in de jaren vijftig tot zeventig bekend stond als een gestaalde bondgenoot van Noord-Korea, is de belangstelling van de

regering in Peking sinds de vroege jaren negentig zich steeds meer gaan richten op het normaliseren en uitbouwen van de betrekkingen met Zuid-Korea. →

**Kerncentrale
in Ling-Ao**

(Collectie: IMG/KL)

Vooral de explosief toegenomen economische samenwerking speelt daarbij een grote rol. Feitelijk gezien zijn de economische relaties met het zuiden op het moment voor de Volksrepubliek relevanter dan welke politieke of ideologische overeenkomsten er ook bestaan met Noord-Korea, al is het in 1961 gesloten Verdrag voor Vriendschap, Samenwerking en Wederzijdse Bijstand nog onverkort van kracht.

Olie en voedsel

Op basis hiervan staat de Volksrepubliek tot vandaag de dag garant voor leveranties van ruwe olie en voedsel, al dient hier nu wel voor betaald te worden. Voor de leiders in Peking geldt Noord-Korea nog onverkort als een bufferstaat die het industriële Noordoost-China moet afschermen. Bovendien is China zich terdege bewust van de negatieve effecten die een agressieve daad of de implosie van het Noord-Koreaanse regime voor China met zich mee zou brengen. Ongeacht of er een nucleair conflict in de regio ontbrandt of een grote stroom uitgehongerde vluchtelingen de Chinese grenzen zullen overtrekken, de instabiliteit die daarvan het gevolg is zal een vernietigende werking op de Chinese economische ontwikkeling hebben. En zal daarmee de legitimiteit van het bestuur van de Partij in gevaar brengen. In het geval van een Noord-Koreaanse oorlogshandeling zal Peking zich bovendien

verplicht zien zijn oude bondgenoot te hulp te schieten, al was het maar om aan te tonen dat de Chinese militaire macht een factor van belang is.⁹

'Venster op Noord-Korea'

China stond al langer bekend als het venster op Noord-Korea, als een van

**De restanten van vijf Amerikaanse
militairen worden overgebracht
naar Zuid-Korea, 1998**

(Foto: US Department of Defense,
J. Allen; collectie: IMG/KL)

de weinige landen – zo niet het enige land – dat er nog enigszins in slaagde in Pyongyang gehoor te vinden. Peking heeft zich het afgelopen decennium met succes ontwikkeld tot een soort *gatekeeper* in alle contacten die het buitenland met Noord-Korea probeert te leggen.

Dat proces begon in de jaren negentig toen Amerika, Japan en Zuid-Korea trachtten de Noord-Koreaanse nucleaire energiewinning te converteren door conventionele elektriciteitswinningprojecten te entameren. Momenteel speelt China een belangrijke rol in het zogenaamde zes-partijenoverleg, waarbij behalve de eerder genoemde landen ook de Russische Federatie is aangeschoven.

Peking probeert Noord-Korea niet alleen aan de onderhandelingstafel tot een meer inschikkelijke opstelling te bewegen. In een poging potentiële politieke instabiliteit te neutraliseren wordt de Koreaanse leider Kim Jong-Il met zekere regelmaat uitgenodigd om de Volksrepubliek te bezoeken en zo met eigen ogen waar te nemen hoe eventuele economische hervormingen naar Chinees voorbeeld niet noodzakelijkerwijs tot een verlies van zijn macht zouden hoeven te leiden.

De Volksrepubliek staat ook te boek als een voorstander van de eventuele hereniging van de beide Korea's, een proces waarin het land weer een rol speelt die sterk lijkt op de keizerlijke periode, toen de Chinese invloed op het schiereiland buitengewoon groot was.

India

Formeel bevinden China en India zich nog steeds in oorlog. Het grensconflict dat in 1962 losbarstte in de Ladakh-regio is officieel niet beëindigd. Peking heeft de slechte verstandhouding als een motiverende factor gebruikt om betrekkingen met India's aartsvijand Pakistan aan te knopen.

⁹ Russell Ong, *China's Security Interests in the Post-Cold War Era* (Richmond: Curzon, 2001), blz. 56.

De bescherming die New Delhi blijft bieden aan de Dalai Lama, de in India in ballingschap levende Tibetaanse religieuze en wereldlijke leider, is Peking een doorn in het oog. De banden die India met de voormalige Sovjet-Unie onderhield verzuurden de relatie nog verder.

Software

De geopolitieke verschuivingen sinds de vroege jaren negentig dwingen beide landen om een oplossing te vinden voor hun conflicten. De desintegratie van de Sovjet-Unie heeft India in de kou laten staan en China de mogelijkheid gegeven een nieuwe medestander aan zijn antihegemonistische kamp toe te voegen.

Sinds de late jaren zeventig vinden er met wisselend succes onderhandelingen plaats om te trachten het territoriale conflict te beëindigen, maar die zijn tot op heden zonder resultaat gebleven.

Desondanks zijn de economische contacten buitengewoon krachtig opgebloeid, al was het maar omdat beide landen er zich in toenemende mate van bewust zijn dat zij van elkaar kunnen leren. De Indiase vaardigheden op het gebied van het ontwerpen van software bijvoorbeeld, interesseren de Chinezen zeer.

Kernwapens

Een en ander neemt niet weg dat China zich bedreigd voelt door de ontwikkeling die het Indiase kernwapenprogramma heeft doorgemaakt en door de mogelijkheid dat het wordt meegezogen in een nucleaire 'oplossing' voor het conflict in Kashmir, dat aan China grenst. Zowel India als Pakistan heeft aangegeven niet terug te zullen deinzen voor de inzet van kernwapens om hun strijd over Kasjmir te beslechten.

India is op zijn beurt beducht voor de groeiende invloed van China in Birma

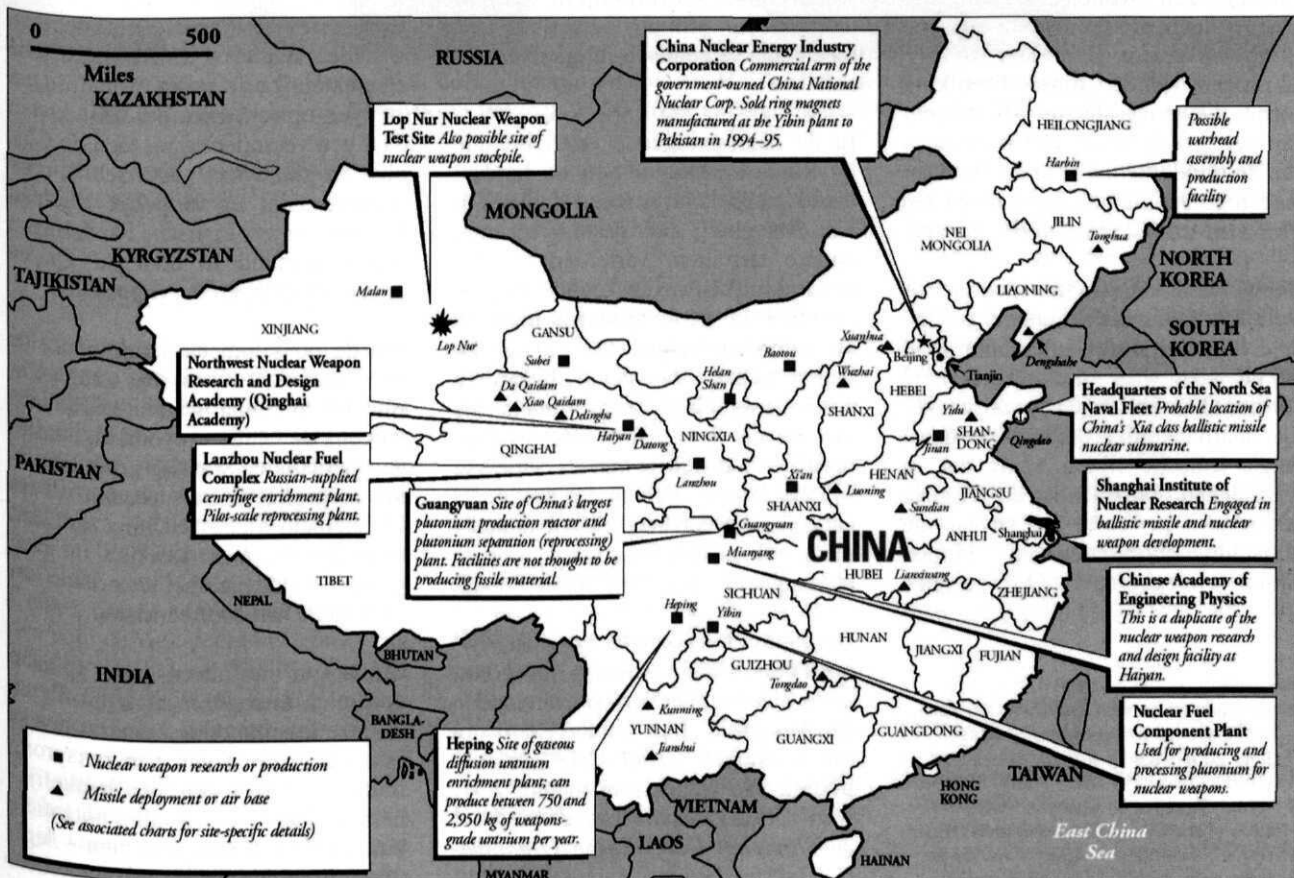
(Myanmar) en de Chinese betrokkenheid bij het opzetten van een marinebasis en een radarstation op respectievelijk Hainggyi en Coco-eiland, tegenover de Indiase kust.

Pakistan

De grootste hinderpaal tussen beide landen vormen de Chinese betrekkingen met Pakistan. China is zich terdege bewust van het verlies van zijn invloed in Zuid-Azië wanneer die banden worden verbroken. De internationale strijd tegen het religieus geïnspireerde terrorisme lijken de Chinese betrekkingen met Pakistan vooralsnog onder druk gezet te hebben, en Peking en New Delhi juist dichter bij elkaar te hebben gebracht dan ooit tevoren.

Overzicht van nucleaire complexen in China

(Bron: www.ceip.org.; collectie: IMG/KL)

Centraal-Azië

Centraal-Azië is het gebied dat al langere tijd de bijzondere aandacht heeft van Peking. Na het uiteenvallen van de voormalige Sovjet-Unie in 1991 heeft China zich ingespannen om ten minste de economische ontwikkeling van de nieuwe onafhankelijke Centraal-Aziatische staten te helpen bevorderen, onder meer uit vrees voor instabiliteit aan de grenzen.

Maar de mogelijkheid van het betugelen van grensoverschrijdende etnische conflicten – al dan niet religieus geïnspireerd – is ook van meet af aan onder ogen gezien. Peking heeft bovendien al langer zijn oog laten vallen op de uitgebreide energievoorraden en grondstoffen die Centraal-Azië te bieden heeft voor de Chinese economische ontwikkeling.

Etnische spanningen

De Chinese angst voor oploeiende etnische spanningen is reëel: binnen de landsgrenzen wonen 56 etnische groeperingen. De dominante etnische groep van de Han-Chinezen, die zo'n 92 procent van de Chinese bevolking vormt, bewoont slechts 40 procent van het grondgebied. Het merendeel van de minderheden is in de grensgebieden gevestigd, ook in die delen van China die aan Centraal-Azië grenzen.

Hoewel Chinese minderheden grondwettelijk aanspraak kunnen maken op een zekere mate van autonomie in die gebieden waar zij de meerderheid vormen, kan het ontstaan van werkelijk onafhankelijke naties – gevormd langs etnische lijnen zoals dat in Kazachstan, Tadzjikistan en Kirgizië het geval is geweest – het gevaar van etnische ontevredenheid binnen China teweegbrengen. Ook groepen

als Kazachstanen, Tadzjiken en Kirgizezen wonen immers in China, en wel in de provincie Xinjiang. De Chinese inspanningen tot samenwerking strekken zich ook uit tot nieuwe onafhankelijke republieken die niet direct aan China grenzen, zoals Turkmenistan en Uzbekistan.

Samenwerking

Deze elementen – economische ontwikkeling, aanwezigheid van grondstoffen en energie, en de bestrijding van separatisme en grensoverschrijdend terrorisme – vormden de basis voor een uniek samenwerkingsverband dat in 1996 tot stand kwam.

Op instigatie van Peking kwamen China, Kazachstan, Kirgizië, Tadzjikistan en de Russische Federatie in Shanghai bijeen om een gezamenlijke grensovereenkomst te sluiten. Deze kreeg voornamelijk vorm in afspraken voor het opbouwen van wederzijds vertrouwen, het respecteren van de wederzijdse soevereiniteit, samenwerking op militair gebied en het tegengaan van etnisch-religieus nationalisme.

In de daaropvolgende jaren breidde de samenwerking tussen de landen, die al snel bekend stonden als de 'Vijf van Shanghai', zich gestaag uit naar andere terreinen, variërend van de gezamenlijke strijd tegen wapensmokkel, de georganiseerde misdaad en narco-terrorisme. De organisatie begon trekken van een volwaardige verdragsorganisatie te vertonen, die niet alleen door China was geëntamerd – een bewijs van de actievare rol die Peking zich in internationale aangelegenheden begon aan te meten – maar ook gekenmerkt werd door de afwezigheid van de Verenigde Staten.

De aantrekkingskracht van 'de Vijf' op staten in regio was dan ook groot, zoals bleek uit het verzoek van landen als Mongolië, Iran en Pakistan, om toe te mogen treden. Met de toetreding van Uzbekistan in juni 2001 werd de organisatie omgevormd tot de *Shanghai Cooperation Organization* (SCO).

Het voorlopige sluitstuk van de samenwerking was de ondertekening van de Conventie voor de Bestrijding van Terrorisme, Separatisme en Extremisme. De oorlog in Afghanistan in 2001 en de sterk toegenomen Amerikaanse bemoeienis met de regio die in het kielzog daarvan ontstond, heeft de beloften die de SCO inhield voorlopig doorkruist.¹⁰

De Uyguren

Het zijn uiteindelijk alleen de Uyguren, een bevolkingsgroep van circa tienmiljoen mensen die uitsluitend binnen Xinjiang woont, die voor Peking het grootste etnische probleem vormen. Sinds het begin van de jaren negentig probeerden groepen zowel van binnen China als vanuit *exil*-gemeenschappen in onder andere Turkije en Duitsland gewapenderhand grotere autonomie verwerven dan wel volledige onafhankelijkheid na te streven in de nog op te richten republiek Oost-Turkestan.

Repressieve overheidsmaatregelen slaagden er niet in de separatistische elementen voor eens en voor altijd het zwijgen op te leggen. In 2001 kwam daar een verandering in, toen de Chinese overheid met grote schrik constateerde dat er mogelijk duizend Uyguren in terroristische handelingen waren getraind in door Al Qai'da opgezette kampen in Afghanistan.

Via de 60 kilometer lange gedeelde grens waren ze vervolgens terug geïnfilteerd in China, waarna ze, althans volgens de Chinese overheid, aanslagen beraamden waarbij grote aantallen burgerslachtoffers zouden vallen. De snelheid waarmee China zich aansloot bij de door Amerika in gang gezette strijd tegen het terrorisme laat zich mede hierdoor verklaren.

China kon niet alleen garen spinnen door zich internationaal te profileren in deze krachtmeting, maar is tevens in staat geweest een van oorsprong interne strijd tegen onafhankelijkheidsstrijders – met alle potentiële buitenlandse kritiek van dien – legitiem om te vormen tot een onderdeel

¹⁰ 'Declaration on the Creation of the Shanghai Cooperation Organisation, Shanghai, 15 June 2001', *China Report*, vol. 37, no. 4 (2001), blz. 553-556. Vitaly Vorobiev, 'From Shanghai to Shanghai: On the Creation of the Shanghai Cooperation Organization', *Far Eastern Affairs*, vol. 1, no. 4 (July-August 2001), blz. 1-8.

Minister van Defensie W.S. Cohen en zijn vrouw worden ontvangen door generaal C. Haotian op het ministerie van Defensie in Peking, 2000 (Foto: US Department of Defense, H.C. Stikkel; collectie: IMG/KI)

van het wereldomvattende gevecht tegen het terrorisme.¹¹

Relatie met de vs

In alle calculaties van het Chinese gedrag ten opzichte van de buitenwereld spelen de betrekkingen met de Verenigde Staten een cruciale rol. Een belangrijke negatieve invloed op de relaties vormen de Amerikaanse toezeggingen – gedaan in 1972 – om Taiwan te beschermen tegen eventuele invallen van derde landen (lees: China). Goede banden met de vs blijven voor de Volksrepubliek echter van het grootste belang: het leeuwendeel van de Chinese export is daar immers nog steeds voor bestemd.

De vasthoudendheid waarmee Amerika het Tian'anmen bloedbad in 1989 blijft veroordelen en de aanhoudende kritiek op het Chinese mensenrecht-

ten- en minderhedenbeleid heeft de stemming tussen beide landen door de jaren heen behoorlijk vertroebeld.

Een en ander had in het midden van de jaren negentig tot een stroom van, door de Chinese regering oogluikend getolereerde, fel anti-Amerikaanse publicaties geleid die een grote invloed hadden op de publieke opinie.¹² Toch werd er tegelijkertijd achter de schermen wel degelijk gewerkt aan wederzijdse toenadering.

Bush en Clinton

Bij het aantreden van George W. Bush leek de sfeer tussen beide landen er niet beter op te worden. De autoriteiten aan beide zijden van de Stille Oceaan struikelden in eerste instantie van het ene incident in de andere calamiteit, een gevolg van de gewijzigde houding die Washington van meet af aan na de presidentswisseling aannam.

Kenschetste de regering Clinton de relatie met China nog als een die te boek stond als een strategisch partnerschap, de neoconservatieve Republikeinse regering ging direct de confrontatie aan door Peking openlijk af te schilderen als een strategische concurrent. Hiermee werden in één pen-nenstreek vele jaren van constructieve diplomatie geannuleerd.

Het NAVO-bombardement van de Chinese ambassade in Belgrado (1999) – waar de hand van de vs achter werd gezien – en de botsing van een Chinese jachtbommenwerper met een

¹¹ Chien-peng Chung, 'China's 'War on Terror': September 11 and Uighur Separatism', *Foreign Affairs Magazine*, vol. 81, nr. 4 (July-August 2002), blz. 8-12.

¹² Bijvoorbeeld Song Qiang, Zhang Zang-zang, Qiao Bian, *Zhongguo keyi shuo bu* [China kan nee zeggen] (Peking: Zhonghua gongshang lianhe chubanshe, 1996). Deng, 'Hegemon on the Offensive', blz. 354.

Een soortgelijk maritiem patrouillevliegtuig als op deze foto botste op 31 maart 2001 met een Chinees gevechtsvliegtuig, dat crashte in de Zuid-Chinese Zee. Geen enkel Amerikaans bemanningslid raakte gewond tijdens de noodlanding (Foto: US Navy; collectie: IMG/KL)

Amerikaans elektronisch spionagevliegtuig binnen het Chinese luchtruim deden de gemoederen in eerste instantie zo hoog oplopen dat er serieus rekening werd gehouden met een openlijk conflict.

Dit werd weerspiegeld door het verschijnen van diverse Chinese studies over de mogelijkheden van het met succes voeren van een asymmetrische vorm van oorlog, waarbij China voordeel probeerde te halen uit zijn relatieve militaire zwakte.¹³ Bush's oorspronkelijke beloften, ten slotte, om Taiwan met meer militaire raad en daad terzijde te staan dan zijn voor-

gangers, leken de verhoudingen verder op scherp te zetten. Het is inmiddels duidelijk geworden dat deze pro-Taiwanese opstelling niet meer onverkort wordt ingenomen. De waarschuwing van Washington in 2003-2004 dat Taiwanese onafhankelijkheidsinitiatieven niet zouden worden gesteund moet dan ook als een expliciete handreiking aan China worden gezien.

Verbeterde betrekkingen

De verbetering van de betrekkingen is vooral te danken aan de eerder genoemde omslag in de opstelling van China, en de ontluikende strategie om

op de korte en middellange termijn een direct conflict met de vs uit de

¹³ Stanley Rosen, 'Chinese media and youth - Attitudes toward nationalism and internationalism', Chin-Chuan Lee (ed.), *Chinese Media, Global Contexts* (London, etc.: RoutledgeCurzon, 2003), blz. 108-113. Qiao Liang & Wang Xiangsui, *Chaoxianzhan - dui quanqiu hua shidai zhanzheng yu zhanfa de xiangding* [Ongelimiterde oorlogvoering - Gedachten over oorlog en strategie in een tijdperk van globalisering] (Peking: Jiefangjun wenyi chubanshe, 1999), blz. 17-18, 223-240. Bernard D. Cole & Paul H.B. Godwin, 'Advanced Military Technology and the PLA: Priorities and Capabilities for the 21-st Century', Wortzel (ed.), *The Chinese Armed Forces in the 21-st Century*, blz. 201-206.

weg te willen gaan. Ook de regering Bush heeft moeten inzien dat een meer welwillende houding ten opzichte van China tot meer resultaten zou leiden dan het eerdere antagonisme. De gretigheid waarmee Peking in positieve zin reageerde op de Amerikaanse oproep na 11 september 2001 om wereldwijd de strijd aan te binden met het terrorisme – ingegeven door het besef dat deze samenwerking voor de vs niet alleen van grote invloed is op 's lands internationale positie, maar ook de eigen binnenlands politieke doelen kan dienen – is zeker een gevolg geweest van de gewijzigde Amerikaanse opstelling.

Bovendien heeft de toenmalige Chinese leider Jiang Zemin in 2002 het opklaren van de lucht verzilverd door een uitnodiging voor een bezoek aan de ranch van Bush in Crawford, Texas, te bemachtigen. Zo schaarde hij zich in de rangen van Tony Blair, Vladimir Putin en Vincente Fox, die hem aan de barbecue voorgingen. Dit werd door de Chinese regering gezien en gepresenteerd als een bewijs dat China eindelijk zijn rechtmatige positie had ingenomen.

Verkiezingsretoriek

Maar in verkiezingsjaar 2004 lijken de zo zorgvuldig tot stand gebrachte verbeteringen in de betrekkingen alweer door binnenlands-politieke overwegingen onder druk te komen te staan. De vs levert kritiek op de sterke Chinese munt, op het overschot op de Chinese handelsbalans, op het feit dat China zich tot een geliefde bestemming voor de *outsourcing* van Amerikaanse productie ontpopt, et cetera. Recentelijk is ook weer de Amerikaanse kritiek op de mensenrechtensituatie ontbrand.

De meest brandende kwestie: Taiwan

Taiwan – en dan vooral de hereniging van het eiland met het vasteland – vormt de meest dringende kwestie voor China, zowel bij bestuurders als bestuurden.¹⁴ De Volksrepubliek han-

teert een exclusiviteitsclausule op basis van de 'Eén China'-gedachte. Die behelst dat er slechts één China is, en dat de hoofdstad van dat ene China Peking is.

In de ogen van Peking is Taiwan een rebellerende of afgescheiden provincie, die weer onder centraal gezag moet worden gebracht. De belangrijkste redenen voor reünificatie zijn vooral dat Taiwan wordt gezien als een onlosmakelijk onderdeel van het Chinese territorium, en dat de huidige toestand een inbreuk vormt op de Chinese territoriale integriteit.

Daarnaast vormt Taiwan voor de Volksrepublieken een potentieel politiek alternatief, dat de machtsuitoefening van de communistische partij op termijn zou kunnen schaden. Dit argument heeft aan dreigende zeggingskracht gewonnen sinds het Taiwanese democratiseringsproces sinds het midden van de jaren tachtig gestaag vorm kreeg en zijn vitaliteit heeft bewezen. De bevrijding van Taiwan wordt tenslotte nog steeds gezien als de ultieme vervulling van de Chinese revolutie.

Zo bezien is de kwestie Taiwan dus een intern probleem dat zonder bemoeienis van buitenaf kan en moet worden opgelost.

Iedere poging van derde landen om een doorbraak tot stand te brengen wordt dan ook resoluut van de hand gewezen. Gedurende de afgelopen vijftig jaar heeft China zowel met militaire dreigementen als met diplomatieke druk geprobeerd de patstelling te beëindigen, maar zonder succes.

Het 'Eén China'-beleid, en de daaruit voortvloeiende verplichting China boven Taiwan te erkennen, heeft er intussen wel voor gezorgd dat Taiwan vanaf 1972 internationaal steeds verder geïsoleerd is geraakt. Nog slechts twintig landen steunen Taipei. Bovendien slaagt de Volksrepubliek er keer op keer in de Taiwanese verzoeken om tot de VN en andere internationale

¹⁴ 'Beijing's views on Taiwan', *BBC News World Edition* (http://news.bbc.co.uk/2/shared/spl/hi/pop_ups/04/asia_pac_beijing0s_views_on_taiwan/html/1.stm, 16 maart 2004).

Minister van Defensie D.H. Rumsfeld tijdens een persconferentie over het ongeluk met het Chinese gevechtsvliegtuig, april 2001

(Foto: US Department of Defense, R.D. Ward; collectie: IMG/KI)

President J. Zemin en commandant J.W. Prueher op weg naar een boottrip richting Pearl Harbor, 1997

(Foto: US Department of Defense, T.M. Ackerman; collectie: IMG/KI)

organisaties te worden toegelaten, te blokkeren.¹⁵

De militaire optie

Het dreigement van militair ingrijpen wordt tot de dag van vandaag met een zekere regelmaat gebruikt om te voorkomen dat Pekings grootste nachtmerrie bewaarheid wordt: dat Taiwan zich onafhankelijk verklaart. In 1995-1996 was de Chinese marine nog betrokken bij raketoefeningen voor de kust van Taiwan, in een vergeefse en uiteindelijk mislukte poging om de verkiezingen voor het presidentschap te beïnvloeden die daar voor het eerst plaatsvonden. En toen Chen Shui-bian, de leider van de Democratische Volkspartij, die zijn pro-onafhankelijkheidspositie nooit onder stoelen of banken heeft gestoken, in 2000 tot president werd verkozen, laaiden de spanningen in de Straat van Taiwan opnieuw op.

Om een crisis te voorkomen zetten de vs onderdelen van de Zevende Vloot in de Straat van Taiwan in om duidelijk te maken dat een concrete Chinese actie zou worden afgestraft. Nog in 2002 werden de Taiwanese aangespoord spoedig in te gaan op de Chi-

nese eis tot hereniging, op straffe van een militaire ingreep.

Hoewel het Chinese dreigen met een gewapend optreden tot op de dag van vandaag geen enkel effect heeft gehad, en ook niet tot een beïnvloeding van de Taiwanese verkiezingen heeft geleid, is de druk om de ketel sinds de presidentsverkiezingen in maart 2004 opnieuw door Peking in woord en gebaar opgevoerd.

De Chinese aankondiging dat het Volksbevrijdingsleger met bezoekende Franse vlooteenheden gezamenlijke *search-and-rescue* oefeningen zou houden voor de Chinese kust werd direct door de buitenwacht geïnterpreteerd als een nieuwe poging om de Taiwanese kiezer te beïnvloeden.¹⁶

Het leger wordt niet zozeer gezien als de groep die het meest uit is op een militaire oplossing van het probleem alswel de instantie die ervoor moet waken dat het burgerbestuur wellicht water bij de wijn zou willen doen.¹⁷ De militaire vertegenwoordigers hebben met een zekere regelmaat gewaarschuwd, en niet zonder reden, dat het land aan geloofwaardigheid inboet

wanneer de Chinese belofte voor hereniging niet wordt ingelost na zoveel jaren van dreigementen en vleierij.

Zo'n militaire 'oplossing' zou uit een scheepsblokkade kunnen bestaan om de Taiwanese economie tot stilstand te brengen, raketaanvallen, of een volwaardige invasie. De opstelling van 500 korte-afstanddraagraketten (SRBM) in de Chinese provincie Fujian, tegenover en gericht op Taiwan, en de komende twee jaar uit te breiden tot in totaal 800 stuks, moet als onderdeel van de militaire oplossing worden gezien.

De grootste onzekere factor in dit militaire scenario blijft de reactie van de vs, die enerzijds het principe van 'Eén China' onderschrijven, maar zich anderzijds het recht voorbehouden Taiwan te helpen bewapenen tegen een mogelijke Chinese aanval.

De diplomatieke optie

Ondanks de oorlogszuchtige dreigementen om Taiwan te bevrijden, ondanks de Chinese nadruk op zijn heerschappij over Taiwan, zijn er sinds het midden van de jaren vijftig met zekere regelmaat voorstellen gedaan voor een meer vreedzame oplossing van het probleem. Na de aanvaarding van het hervormingsprogramma sloeg China een nieuwe toon aan, die in 1981 leidde tot de formulering van de 'negen principes voor vreedzame hereniging'.

¹⁵ Hsin-shing Wu, *Bridging the Strait - Taiwan, China, and the Prospects for Reunification* (Hong Kong, etc.: Oxford University Press, 1994), blz. 45-47. Yang Kuison, 'Reorientation of China's Foreign Policy and Its Causes: As Seen from the Two Bombardments of Jinmen', *Social Sciences in China*, vol. 24, no. 2 (zomer 2003), blz. 136.

¹⁶ Philip C. Saunders, *Seminar Report: Project Strait Talk: Security and Stability in the Taiwan Strait* (Monterey: Center for Non-proliferation Studies, Monterey Institute of International Studies, 2000), blz. 2, 6-7, 13-14. 'China drill before Taiwan poll', *BBC News World Edition* (<http://news.bbc.co.uk/2/hi/asia-pacific/3512088.stm>, 16 maart 2004).

¹⁷ Ellis Joffe, 'Taiwan and the Chinese Military', *CAPS Paper* Nr. 29 (juli 2000).

Deze principes, die Taiwan tot een 'speciaal bestuurd gebied' van China zouden maken, zijn tot op heden van kracht, hoewel er enige aanpassingen hebben plaatsgevonden. Sinds juni 1989 vonden schoorvoetende ontmoetingen plaats tussen Chinese en Taiwanese vertegenwoordigers, maar het Tian'anmen incident van 1989 maakte aan deze toenadering een einde.

Vanaf 1993 vonden er weer rechtstreekse bilaterale gesprekken plaats tussen semi-overheidsorganen die hiervoor speciaal in het leven waren geroepen, al hebben die tot op heden nog geen resultaten opgeleverd. Aan Taiwanese kant was dat de SEF (Stichting voor uitwisseling tussen beide zijden van de Straat (van Taiwan)), aan Chinese kant de ARATS (Vereniging

voor relaties tussen beide zijden van de Straat van Taiwan).¹⁸

Al bevatten de 'negen principes' diverse openingen om de kwestie Taiwan op te lossen, de Taiwanese regering bleef toch grote argwaan koesteren jegens haar Chinese evenknie. Een van de grootste struikelblokken blijft de Chinese definitie dat er één China is, en dat Taiwan daar een onlosmakelijk onderdeel van vormt.

De Taiwanese ontkennen niet dat zij etnisch Chinees zijn, en dat zij deel uitmaken van het culturele complex dat de Chinese beschaving wordt genoemd, maar ze wijzen de mogelijkheid af dat ze simpelweg zullen worden opgeslokt door een politiek systeem dat ze verwerpen. De partijelite heeft nu zelf ook de Chinese cultuur herontdekt, en deze tot een belangrijke basis van hereniging bestempeld.

De steeds sterkere economische samenwerking tussen China en Taiwan hebben de voorstanders van een diplomatieke oplossing duidelijk in de kaart gespeeld. Een militair optreden zou niet alleen tot internationaal gezichtsverlies en verstreckende economische represailles leiden, maar

ook een einde maken aan de substantiële stroom van Taiwanese investeringen die sinds 1990 op gang is gekomen. Toch moeten de onderhandelingen over een eventuele hereniging niet eeuwig duren. Een periode van vijftig jaar wordt wel als maximum genoemd. In februari 2000 waarschuwde China weer in een *White Paper* over Taiwan, dat een oneindig uitstellen van onderhandelingen aanleiding zou kunnen zijn voor een militaire oplossing.¹⁹

Eén land, twee systemen

Deng Xiaopings formulering van de 'Eén land, twee systemen'-formule (*yi guo liang zhi*) in 1983 wordt wel beschouwd als een verfijning van de 'negen principes'. Hiermee is definitief een theoretische basis gelegd voor de Chinese hervatting van heerschappij over gebieden die zich onder buitenlands bewind bevonden. Volgens Dengs formule is er één staat (China), maar binnen deze staat kunnen en mogen in bepaalde gebieden – speciale bestuursgebieden – diverse sociale en/of economische systemen in werking zijn voor een bepaalde tijdsduur, naast en in harmonie met het sociale en economische systeem dat elders in China van kracht is.²⁰

¹⁸ Simon Long, *Taiwan: China's Last Frontier* (Houndmills, etc.: Macmillan Press Ltd., 1991), blz. 158-162. 'Jiang Zemin's Eight Points on Taiwan', *China News Analysis*, 15 februari 1995, blz. 6.

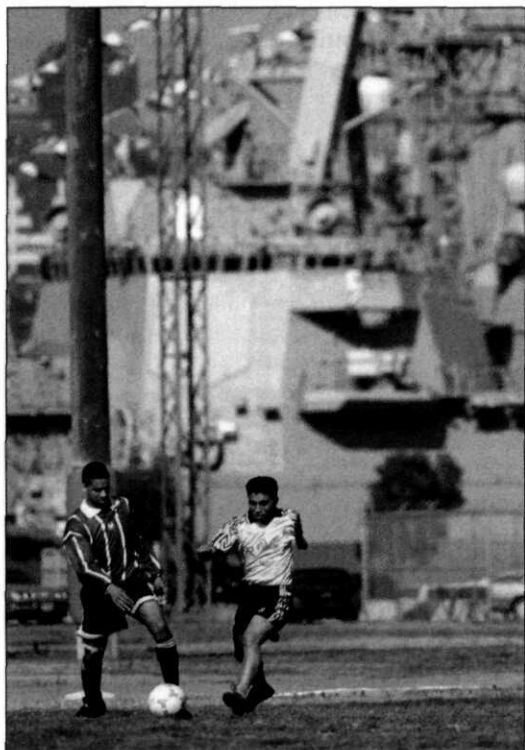
¹⁹ Saunders, *Project Strait Talk*, blz. 12-13. Zie ook een recentere *White Paper, China's National Defense in 2002* (<http://www.china.org.cn/e-white/20021209/index.htm>, 18 maart 2004).

²⁰ Long, *Taiwan*, blz. 162-165.

Minister van Defensie W.S. Cohen ontvangt generaal Y. Yongbo op het Pentagon, 2000

(Foto: US Department of Defense, S.D. Sagisi; collectie: IMG/KL)

Een partijtje voetbal als onderdeel van een 'goodwill' trip in 1997. De vs en de Volksrepubliek China hebben de grootste vloot in de Pacific-regio. Chinese mariniers grijpen de kans om Amerikaanse collega's te ontmoeten en de Amerikaanse cultuur op te snuiven in Zuid-Californië

(Foto: US Department of Defense, J. Viano; collectie: IMG/KL)

stekende methode kan zijn om de hereniging met Taiwan tot stand te brengen. De Chinezen hebben ook te kennen gegeven de formule desnoods behoorlijk te willen oprekken om de Taiwanese tevreeden te stellen. Bijvoorbeeld door geen limiet te stellen aan de periode van autonomie,

door Taiwan het recht te geven zelf buitenlandse betrekkingen te onderhouden, of door het Taiwanese leger niet te ontbinden, enzovoort.

De Taiwanese leiders blijven echter tot op heden anders denken over de

voordelen die zo'n regeling eventueel zou bieden. Zij worden in deze opstelling ook gesterkt door de steeds luider klinkende roep in Hong Kong om meer democratisering, iets dat geen onderdeel vormt van de concrete uitwerking van Dengs formulering. De Taiwanese zijn in toenemende mate gecharmeerd van een systeem van 'Eén land aan iedere kant' van de Straat van Taiwan (*yi bian yi guo*). Als de verkiezingen van 20 maart 2004 iets hebben aangetoond, dan is het wel dat ook de Taiwanese burgers – ongeacht hun politieke voorkeur – weinig voelen voor een hereniging op Chinese voorwaarden.²¹

Tot besluit

Economische groei

Het streven naar stabiliteit ten gunste van de eigen economische ontwikkeling is wel het belangrijkste kenmerk van de Chinese buitenlandse politiek in het tijdperk na Deng Xiaoping. Voortgaande economische groei is immers een voorwaarde voor het aan de macht blijven van de Chinese communistische partij.

Het grotere gewicht dat de Chinese economie in de wereldschaal legt doet

In het geval van Hong Kong, waar de formule voor het eerst in praktijk werd getest, leidde dit tot overeenstemming over een hoge mate van autonomie waaronder het sociale en economische systeem voor een periode van (ten minste) vijftig jaar zou blijven voortbestaan, gerekend vanaf het moment dat het gebied op 1 juli 1997 aan China werd overgedragen.

Beslissingen over buitenlands beleid, veiligheidsaangelegenheden, bepaalde juridische procedures, enzovoort, vielen vanaf die dag binnen de bevoegdheid van Peking. Een gelijklopende regeling werd ook voor het nabijgelegen Macao overeengekomen, de voormalige Portugese kolonie die sinds december 1999 weer onder Chinees bestuur staat.

In de ogen van de Chinese regering hebben Hong Kong en Macao al bewezen dat Dengs formule een uit-

Modern flatgebouw in Shanghai (Collectie: IMG/KL)

²¹ Thomas J. Christensen, 'PRC Security Relations with the United States: Why Things Are Going So Well', *China Leadership Monitor*, no. 8 (Fall 2003).

Minister van Defensie D.H. Rumsfeld begeleidt zijn Chinese collega naar een lunch op het Pentagon, 2003

(Foto: US Department of Defense, R.D. Ward; collectie: IMG/KL)

de regering in Peking verlangen naar een corresponderende grotere invloed op de internationale politieke ontwikkelingen. Hoewel de meer assertieve opstelling van de Volksrepubliek, onder meer het gevolg van het afschudden van het minderwaardigheidscomplex dat veroorzaakt werd door de 'Eeuw van Vernedering', China geen windeieren heeft gelegd, heeft het land nog een lange weg te gaan voor de ambities om een meer significante rol op het internationale podium te spelen werkelijk kunnen worden gerealiseerd.

China en de VN

Dat vereist niet alleen de erkenning door anderen van het grotere belang van China, maar ook meer daadkracht van het land zelf. In de eerste plaats kan men daarbij denken aan een meer uitgesproken rol die China zou kunnen spelen in de VN. Nog te zeer wordt het Chinese gedrag daar bepaald door de vrees dat aldaar genomen beslissingen inbreuk zouden kunnen doen op eigen interne aangelegenheden.

Wanneer Peking minder reactief optreedt, vaker het initiatief neemt en ook een grotere rol speelt in VN-activiteiten als *peacekeeping*, respectievelijk *peace-enforcing*, dan kan het land daarmee aantonen niet terug te schrikken voor de verantwoordelijkheden die grotere politieke invloed met zich meebrengen. Tot op heden heeft de Chinese deelname aan VN-activiteiten zich vooral beperkt tot een kleinschalige inzet op voornamelijk humanitair terrein.

Samenwerking met de vs

Van het grootste belang blijven echter de betrekkingen met Amerika. Veel van de Chinese aandachtspunten, variërend van de wens tot de vorming van een multipolaire wereldorde tot een oplossing voor het Koreaanse schiereiland en de hereniging met Taiwan, hangen samen met de vraag of en in hoeverre Washington en Peking bereid zijn tot een vergelijk te komen. Beide landen zullen zich daarvoor moeten inzetten. Zo zal China voort moeten gaan met het beteugelen van zijn licht ontvlambare verontwaar-

diging over vermeende Amerikaanse schendingen van de nationale eer. En Amerika zal moeten leren omgaan met een steeds meer op de voorgrond tredend China.

Interne stabiliteit

Ten slotte zal het grotere Chinese gewicht in de internationale orde in belangrijke mate afhangen van de interne stabiliteit. Een voorwaarde hiervoor is niet alleen dat de Partij er in slaagt de economische ontwikkeling verder te bevorderen, maar juist ook dat de toegenomen welvaart grotere delen van de bevolking ten goede zal komen dan momenteel het geval is.

Groeiende onvrede met het Partijbewind, gekoppeld aan economische *rising expectations* die niet onmiddellijk gerealiseerd kunnen worden en overgoten met een kunstmatig aangewakkerde vaderlandsliefde, kunnen de overheid dwingen acties te ondernemen die uitsluitend tot isolatie en schade zullen leiden. De gewapende 'bevrijding van Taiwan' zou bij uitstek zo'n daad zijn. ■